

İstanbul için Ortak Akıl Belirlerken Bölgesel Kalkınmanın Yatay Keseni Olarak Yükseköğretim*

Constituting the common wisdom for Istanbul: higher education as a cross cutting issue for regional development

Abdülmecit Karataş

Istanbul Kalkınma Ajansı Genel Sekreteri, İstanbul

İletişim / Correspondence:

Doç. Dr. Abdülmecit Karataş
 Havaalanı Kavşağı EGS Business
 Park Blokları
 B2 Blok Kat: 16 34149 Yeşilköy
 Bakırköy / İstanbul
 Tel: 0212 468 34 00
 Fax: 0212 468 34 44
 e-posta: Abdulmecit.Karatas@istka.org.tr

Özet

Kalkınmanın en önemli bileşenlerinden olan beşeri sermayenin güçlendirilmesinin temelinde okulöncesi başlayarak yükseköğretime kadar ulaşan, hayat boyu öğrenim stratejilerini belirlemiş güçlü bir eğitim sistemi yer almaktadır. Bu çalışmada beşeri sermayenin önemli belirleyicilerinden olan yükseköğretim konusu ve İstanbul'un bölgesel kalkınma süreci ile ilişkisi; 2023 Türkiye Vizyonu ile birlikte İstanbul'un bölgesel gelişme sürecinde yol gösterici ana doküman olarak hazırlanan 2010-2013 İstanbul Bölge Planının stratejileri ışığında tartışılacak ve bu stratejilerin hayata geçirilmesinde yükseköğretim konusunda yapılması gerekenler ele alınacaktır.

Anahtar sözcükler: Analitik hiyerarşi yöntemi, bölgesel kalkınma, yükseköğretim.

Abstract

A sound education system, which is known to have determined lifetime learning strategies, takes its part as one of the most significant components of development on the enrichment of human capital starting from pre-school to higher education. In this article, the relationship between Istanbul's regional development process and the subject of higher education, which is one of the most important determinants of human capital, will be discussed in the light of 2023 Turkey's Vision and 2010-2013 Istanbul Regional Plan, which is the major document addressing the regional development process.

Key words: Analytic hierarchy process, higher education, regional development.

Yükseköğretim Dergisi 2011;1(1):17-24. © 2011 Deomed

Geliş tarihi / Received: Ocak / January 2, 2011; Kabul tarihi / Accepted: Şubat / February 28, 2011;

Online yayın tarihi / Published online: Nisan / April 5, 2011

*İstanbul Bölge Planı (2010-2013) Ajans personelinin 2010 yılındaki özveriili çalışmaları sonucu ortaya çıktı. Kısa sürede bu önemli strateji belgesini hazırlayan tüm Ajans personeline ve bu çalışmaya katkı sağlayan Planlama, Programlama ve Koordinasyon Birimi'ne teşekkür ederim.

Gelişmenin bileşenleri arasında yer alan beşeri sermaye, ülkelerin nüfus yapısından önemli ölçüde etkilenmekte, nitelikli genç nüfusun varlığı ise beşeri sermaye için büyük önem taşımaktadır. 2008 UNDP Türkiye'de Gençlik konulu Ulusal İnsani Gelişme Raporu'nda da ortaya konduğu üzere; Türkiye kalkınma sürecinde genç nüfusu ile önümüzdeki birkaç on yıllık dönem için önemli bir demografik fırsat penceresi yakalamış bulunmaktadır (UNDP, 2008). Bu demografik fırsat penceresinin doğru değerlendirilmesi, genç nüfusun nitelik ve becerilerinin artırılması ile birlikte Türkiye gerek iktisadi gerekse sosyal kalkınma yolunda önemli adımlar atacaktır.

İstanbul hızlı büyüyen ekonomisi, bilgi ve teknoloji altyapısı, genç ve dinamik nüfus yapısı ile gerek Türkiye gerekse içinde bulunduğu bölge için stratejik bir aktör konumundadır. Eğitime erişim ve eğitim kalitesinin artırılması, gerek yerel ge-

rekse ulusal kalkınmaya hizmet etmede öncü hedefler olarak ortaya çıkmakta; bu şekilde beşeri sermayenin güçlendirilmesi ile hem ekonomik-sosyal kalkınmaya hem de ülkelerin rekabet edebilirliğine katkıda bulunulması öngörülmektedir. Nitekim 2010-2013 İstanbul Bölge Planı hazırlık çalışmaları kapsamında gerçekleştirilen, Analitik Hiyerarşi Yönteminin (AHY) uygulandığı Karar Konferansı'nda ulaşılan ortak akıl, vizyona etkisi bakımından en önemli stratejinin 'eğitimde nitelik ve niceliğin artırılması' olduğuna karar vermiştir.

Bölgesel Kalkınmada Yükseköğretim

Bilgi odaklı ekonomiye geçiş; yenilikçilik kapasitesinin geliştirilmesini, bilgi üretimini ve bilginin ürüne dönüştürülmesini gerekli kılarken, bölgelerin devamlı öğrenme süreci ile bu yeni koşullara adapte olması, rekabetçiliğin artırılmasında önemlidir. Uzun vadede küresel ölçekte kent rekabetçiliğine en önemli kat-

kıyı yapacak paydaş gruplarından birisi son yıllarda sayıları hızla artan yükseköğretim kurumlarıdır. Yükseköğretim kurumları, ulusal düzeyde yaptıkları katkılarının yanı sıra buldukları bölgede yerel ekonomiye, kültürel hayatın çeitlenmesine katkıda bulunurken, mezunlarıyla nitelikli işgücü sağlamada, mevcut işgücünün profesyonel gelişiminde, bölgeye yeni fikirlerin aktarılmasında, nitelikli insanların ve yatırımın bölgeye çekilmesinde ve bölgede kurumsal kapasitenin artırılmasında etkilidirler. Bilgi kurumlarının yalnızca araştırma ve eğitim alanında çalışma yürütmeleri değil artan bir oranda bölgelerinin ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasında aktif rol almaları beklenmektedir. Bu rolün ne kapsamda ve ne şekilde olacağı ise; büyük lde kurumların kendi karakterine, buldukları bölgelerin çeşitliliğine ve ulusal politika çereveslerine bağlı olacaktır (OECD, 2007). Bu bağlamda, eğitimin tüm kademeleri ile birlikte, içinde bulunduğumuz bilgi ve teknoloji çağında; yükseköğretime erişim ve eğitim kalitesinin artırılması ile kalkınma stratejilerinin hayata geçirilmesinde ve kalkınma sürecine ivme kazandırma yükseköğretim kurumları ayrı bir önem taşımaktadır.

Günümüzde genel kabul; yenilikçilik sürecinin birçok kurum ve organizasyonu içeren, bütün aktörlerin fayda sağlayacakları interaktif bir öğrenme süreci olduğudur. Bu bağlamda üniversitelerin de yalnızca yetimi insan gücü sağlayan edilgen yapılar değil, yenilikçilik sürecinde bilgi üreten, teknoloji transferi sağlayan, bu anlamda bölge düzeyinde bilgi kullanan ve teknolojik değişim talep eden sektör ile etkileşim ve işbirliği içinde olması gereken etken yapılar olarak anlaşılması gerekmektedir (OECD, 2007).

Yükseköğretim kurumları araştırma ve bilgi üretimi, yenilikçilik ve girişimcilik sürecinde temel aktörler olmakla birlikte aynı zamanda bölgesel kalkınmanın ynetiiminde de önemli roller stelenmektedirler. Türkiye’de kalkınma ajanslarının danışma organı olan kalkınma kurullarında niversiteler de yer almaktadır. Bu bağlamda niversiteler yereldeki diğer aktörlerle birlikte önemli paydaşlar olarak ortaya çıkmakta bölgenin önceliklerinin, dar boğazlarının, gelişme eksenlerinin ve stratejilerinin belirlenmesinde ve hedeflerin hayata geçirilmesinde önemli roller üstlenmektedir. Goddard’ın bölgesel kalkınma ajanslarını yükseköğretim bağlamında değerlendirdiği raporunda; kalkınma ajanslarının niversiteler ve diğer temel paydaşlarla ağlar ve ortaklıklar kurarak bölgesel ekonomik kalkınmanın hızını artıracaağı konusundaki değerlendirmesinde kalkınma ajanslarının bilgi ve deneyimi bir araya getiren stratejik kaynaklar olarak görev yapmaları gerektiği vurgulanmaktadır (Goddard, 1997).

Yükseköğretimin Mevcut Durum Analizi

Yükseköğretim, ortaöğretime dayalı, en az iki yıllık yüksek öğrenim veren eğitim kurumlarının tümünü kapsamakta olup

Üniversiteler, Fakülteler, Enstitüler, Yüksekokullar, Konservatuarlar, Meslek Yüksek Okulları, Uygulama ve Araştırma Merkezleri gibi kurumlardan oluşmaktadır. Ülkemizde yükseköğretimin amacı “lkenin bilim politikasına, toplumun yüksek düzeyde ve çeşitli kademelerdeki insan gücü gereksinimine göre öğrencileri ilgi, yeti ve yetenekleri doğrultusunda yetiştirmek, bilimsel alanlarda araştırmalar yapmak, araştırma-inceleme sonuçlarını gösteren ve bilim-teknikin ilerlemesini sağlayan her türlü yayını yapmak, istenecek inceleme ve araştırmaları sonuçlandırarak düşüncelerini bildirmek, toplumunun genel seviyesini yükseltici ve kamuoyunu aydınlatıcı bilimsel verileri sözle ve yazı ile halka yaymak ve yaygın eğitim hizmetinde bulunmak olarak” tanımlanmaktadır (MEB, 2002).

Ülkemiz, Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren yükseköğretime yönelik yatırımlarını artırarak devam ettirmektedir. Ülkemizde, 1923-1924 eğitim-ğretim yılında 1 niversite, 307 ğretim elemanı ve 2914 ğrenci bulunurken, bu sayı 2010’da 102 devlet, 52 vakıf olmak üzere toplam 154 niversite, 102,682 ğretim elemanı ve 3.493,819 öğrenciye ulaşmıştır. Üniversite sayısının artması ile birlikte özellikle tarada bulunan üniversitelerin ğretim elemanları gereksinimlerini karşılamak üzere gelimi bazı üniversitelerimiz bünyesinde lisansüstü eğitime ağırlık verilmiştir. Bu uygulama sözü edilen üniversitelerdeki gereksinimin karşılanmasında önemli etken olmuştur. Öğretim yesi başına den ğrenci sayısının gelimi ülkeler düzeyine çıkarılabilmesi için gerek yurt içinde gerekse yurt dışında ğretim elemanı yetiştirme çalışmaları devam etmektedir.

İstanbul ili çok sayıda yükseköğretim kurumunun kendi bünyesinde faaliyette bulunmasından dolayı ülkemizin en avantajlı illeri arasında gösterilmektedir. Diğer bir deyişle, hem kurum hem de ğrenci sayısı bakımından İstanbul nde gelmektedir. Ayrıca, devlet üniversitelerinin yanı sıra birçok vakıf niversitesi de faaliyet göstermektedir. İstanbul’da toplam 9 devlet niversitesinde 196,757, 33 vakıf niversitesinde ise toplam 125,132 ğrenci, 6 vakıf meslek yüksekokulunda ise 2890 ğrenci öğrenimine devam ederken bu devlet üniversitelerinin ikisinin, vakıf üniversitelerinin ise 7 tanesinin 2010 yılında kurulmuş yeni niversiteler olduğu görülmektedir. Her geçen gün İstanbul’da yeni vakıf ve devlet niversiteleri kurulması için girişimler olmaktadır.

Diğer taraftan, 2009-2010 dönemi verilerine göre İstanbul’daki yüksek ğretim kurumlarında toplam 20,545 ğretim elemanı, 8956 ğretim yesi ve 2656 ğretim görevlisi görev yapmaktadır. İstanbul devlet üniversitelerinde 6,271 ğretim yesi, 13,818 ğretim elemanı, 8929 tam zamanlı ğretim yesi ve 1006 ğretim görevlisi bulunmaktadır. İstanbul vakıf üniversitelerinde ise 2.675 ğretim yesi, 6634 ğretim elemanı, 1584 ğretim görevlisi ile 4087 tam zamanlı ğretim

üyeleri bulunurken İstanbul'da vakıf meslek yüksekokullarında 10 öğretim üyesi, 93 öğretim elemanı, 66 öğretim görevlisi bulunmaktadır (■ Tablo 1).

Bölgesel Kalkınmada Strateji Öncelikleri; "Eğitimde Nitelik ve Niceliğin Artırılması"

Türkiye'de 26 İstatistikî Bölge Birimi Sınıflandırması Düzey 2 bölgesinde kurulan kalkınma ajanslarının rollerinden biri bölgedeki kamu, özel sektör, üniversite ve sivil toplum aktörlerinin etkin ve tam katılımını temin ederek, bölgenin önceliklerinin ortaya konacağı, gelişme eksenleri ile stratejik hedeflerinin belirleneceği bölge planlarının hazırlanmasını sağlamaktır. Bu bağlamda katılımcı bir platformda, bilimsel analiz yöntemleri ile ulaşılan ortak akla dayanılarak tamamlanan 2010-2013 İstanbul Bölge Planı, 2023 Türkiye Vizyonuna da hizmet edecek şekilde Bölge önceliklerini ve stratejileri ortaya koymaktadır.

Mevcut durum analizi ve paydaş analizi ile İstanbul Kalkınma Ajansı koordinasyonunda başlayan İstanbul Bölge Planı hazırlık çalışmaları, vizyon ve gelişme eksenlerinin belirlendiği çok katımlı Arama Konferansı (Temmuz 2010), tematik çalıştaylar (Ağustos-Eylül 2008) ile devam etmiş, Bölge Planına girdi teşkil edecek stratejik önceliklerin netleştirildiği Karar Konferansı ile sonuçlandırılmıştır. Karar konferansında ortaya konan önceliklerin paydaşlar tarafından sahiplenilerek kendi faaliyetlerine yansıtılması ile yerelde ortak akıla ulaşılması hesap sorabilirliğin artırılması hedeflenmiştir.

Eylül 2010 tarihinde düzenlenen, 175 farklı kurumdan 228 temsilcinin katıldığı Karar Konferansı Analitik Hiyerarşi Yöntemi (AHY) kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Karar Konferansından beklenen; paydaşların stratejileri tartışması, sahiplenmesi ve önceliklendirmesi olmuştur. İki ana bölümden oluşan Konferansın ilk bölümünde önceliklendirmede kullanılacak kriterler değerlendirilirken, ikinci bölümde ise söz konusu kriterler kullanılarak İstanbul'un kalkınmasına yönelik stratejik öncelikler değerlendirilmiş ve sıralanmıştır. Katılımcılar moderatör tarafından kendilerine verilen görevi, yazılım desteği ile küçük gruplarda çalışmış, ortaya çıkan sonuçlar ana grupta değerlendirilmiştir.

Karar Konferansında Faydalanılan Gereç ve Yöntem Karar modeli

İstanbul Bölge Planı strateji öncelikleri değerlendirildiği Karar Konferansında kullanılan Karar Modeli (■ Şekil 1) için gerekli olan girdiler Bölge Planı hazırlık sürecinde düzenlenen "Arama Konferansı" ve "Tematik Çalıştaylar"da ortaya konmuş olan vizyon, strateji ve önerilerden meydana gelmektedir. ■ Şekil 1'de Karar Modeli kapsamında İstanbul Bölge

■ Tablo 1. İstanbul'daki üniversitelerde öğretim elemanı/üyeleri

	Öğretim görevlisi	Öğretim üyesi	Tam zamanlı öğretim üyesi	Öğretim elemanı
Devlet üniversitesi	1006	6271	8929	13,818
Vakıf üniversitesi	1584	2675	4087	6634
Vakıf meslek yüksekokulu	66	10	-	93
Toplam	2656	8956	-	20,545

Kaynak: 2009-2010 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistikleri Kitabı, ÖSYM

Planı vizyonu doğrultusunda belirlenen, 7 Karar Kriteri ve 30 Stratejik Öncelik görülmektedir. Karar modelinin değerlendirilmesinde, Analitik Hiyerarşik Yöntemi kullanılmıştır. Model 1970'lerde Thomas Saaty tarafından sistem düşünüşü ve grup dinamiği teorilerine dayandırılarak geliştirilmiştir ve çoklu kriter içeren karmaşık problemlerin çözümünde kullanılan katımlı karar verme yöntemi olarak kullanılmaktadır (Kuruüzüm ve Atsan, 2001).

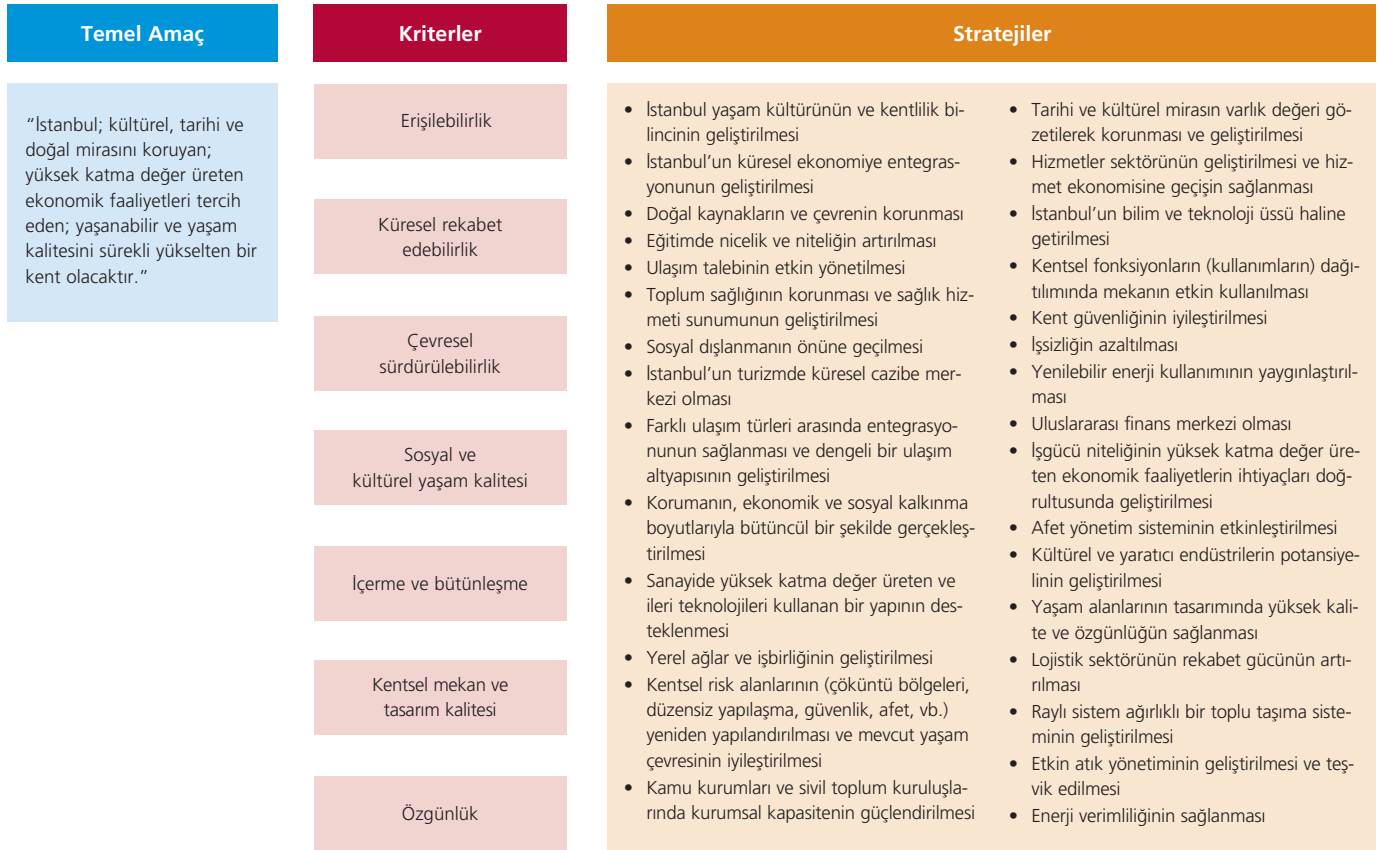
Bulgular ve tartışma

Karar Konferansı, iki ana bölümde gerçekleştirilmiş olup ilk bölümde karar kriterleri değerlendirilirken (■ Şekil 2), ikinci bölümde ise İstanbul'un kalkınmasına yönelik stratejiler önceliklendirilmiştir. Her iki bölüm sırasında da, Karar Konferansı moderatörü tarafından katılımcılar küçük çalışma gruplarına ayrılarak görevler vermiş, katılımcıların bu verilen görevi kendi grupları içerisinde yazılım desteği ile çalışmışları istenmiş ve daha sonra bu çalışmalar ana grupta değerlendirilmiştir.

Karışık, anlaşılması güç veya yapılaşmamış sorunlar için kullanılan genel bir "Çok Kriterli Karar Verme" (*multi-criteria decision making*) yöntemi olan Analitik Hiyerarşi Yöntemi (AHY), gruplara ve bireylere, karar verme sürecindeki nitel ve nicel faktörleri birleştirme olanağı vermektedir. Strateji ağırlıkları ise aşağıdaki gibi hesaplanır:

$$\text{Strateji puanı} = \sum (\text{stratejinin kritere katkısı} \times \text{kriterin ana amaca göre önemi})$$

Değerlendirme ölçeğinde *çok fazla etki* '0.80-1.0' ve *fazla etki* ise '0.60-0.80' puan aralığında olduğu düşünüldüğünde; 'Eğitimde nicelik ve niteliğin artırılması' stratejisinin vizyona 0.906 puan ile çok fazla etkisinin olduğu ve stratejik öncelikler arasında ilk sırada yer aldığı sonucuna ulaşılır (■ Şekil 3). Ortak akılın vizyona etkisi bakımından verdiği öncelik, öncelik puanlarına bakarak ortaya çıkmıştır. Ortak akıl, vizyona etkisi bakımından en önemli stratejinin '*eğitimde nitelik ve niceliğin artırılması olduğuna karar vermiştir.*'

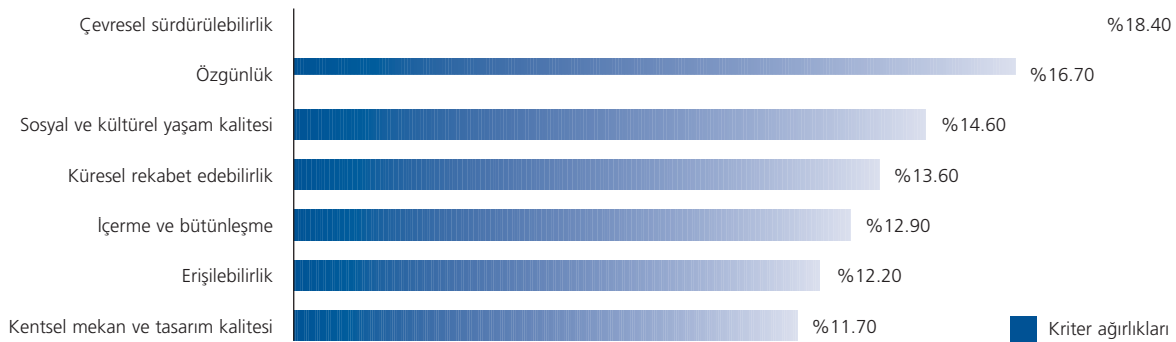

■ **Şekil 1.** Karar konferansında kullanılan karar modeli (Kaynak: 2010-2013 İstanbul Bölge Planı Ekleri, İstanbul Kalkınma Ajansı)

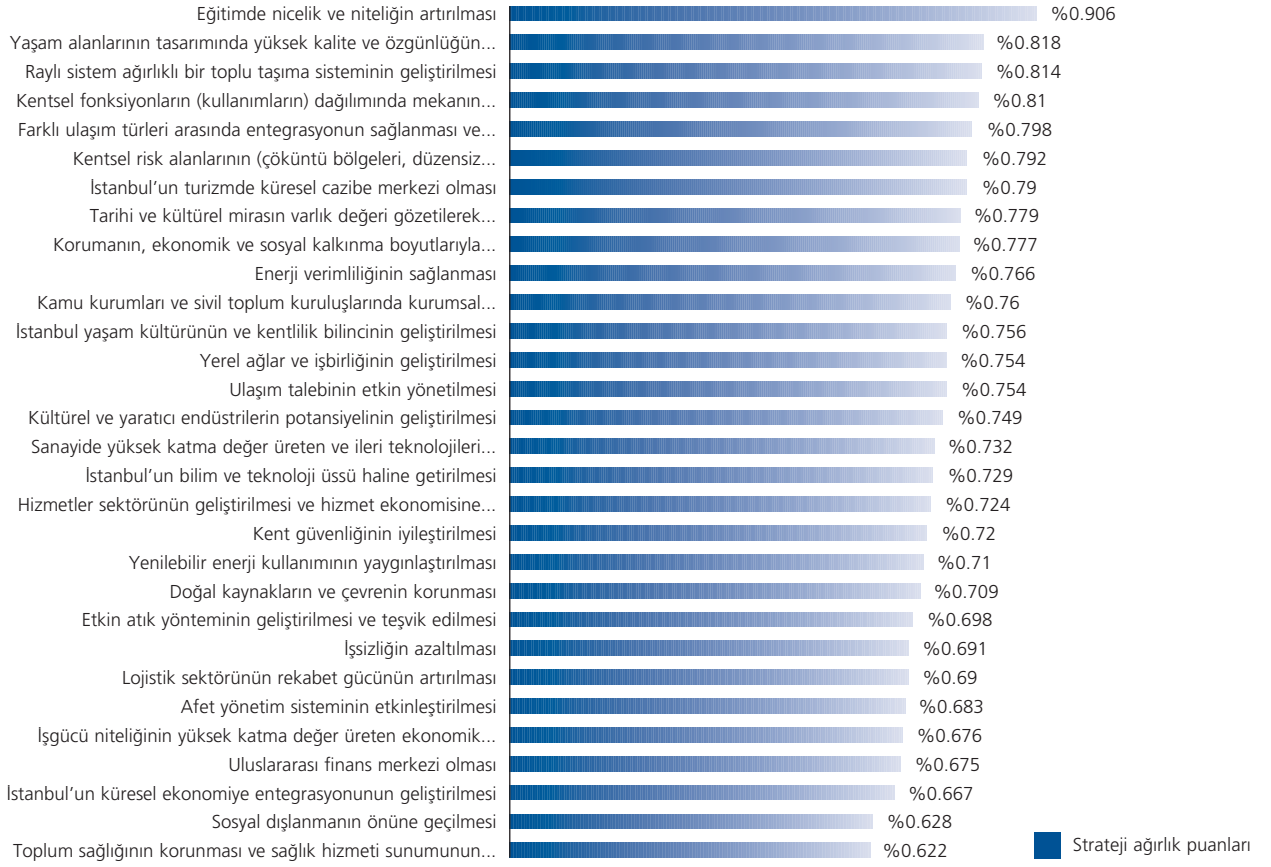
AHY algoritması kullanılarak elde edilen sonuçların tutarlılığı, karar modelinin amacına ulaşip ulaşmaması açısından belirleyicidir. Bunun için tutarlılık analizi yapılmıştır. Tutarlılık analizi için ilk adım, kullanılan AHY'de tutarlılık oranının he-

saplanmasıdır. Bu oran %10'dan küçük ise tutarlıdır, büyük ise tutarsızdır şeklinde yorumlanır.

Yapılan hesaplamalar sonucu tutarlılık oranı %1 olarak bulunmuştur. Hesaplanan oran teorik sınır olan %10'un al-

■ **Şekil 2.** Kriter öncelikleri (Kaynak: 2010-2013 İstanbul Bölge Planı Ekleri, İstanbul Kalkınma Ajansı)

■ Şekil 3. Ortak akıl tarafından belirlenen strateji öncelikleri (Kaynak: 2010-2013 İstanbul Bölge Planı Ekleri, İstanbul Kalkınma Ajansı)

tındadır ve bu verilen yanıtların tutarlı olduğunu gösterir. Uygulamalarda tutarlılık oranının %15-20'nin üzerinde olması tutarsızlık gösterir: Bu durumda ya sorular katılımcılar tarafından net anlaşılmamaktadır, ya baştan savma yanıtlar verilmiştir ya da makul bir tutarsızlığın üzerinde bir tutarsızlık söz konusudur.

Sonuç olarak tutarlılık oranının %1 olması sürecin oldukça tutarlı bir şekilde geliştiğini; yöntemin ve soruların katılımcılar tarafından iyice anlaşılmış olduğunu ve katılımcıların büyük bir dikkat ve özenle yönetime katılımının sağlandığı bir sürecin yakalanmış olduğunu ve bu bağlamda istenilen amaç ulaşıldığını gösterir.

Yükseköğretim Bağlamında 2010-2013 İstanbul Bölge Planı Strateji ve Hedefleri

İstanbul Kalkınma Ajansı tarafından '2010-2013 İstanbul Bölge Planı'nda İstanbul'da hizmet sektöründen biri olan eğitim sektörü için 'mevcut durum analizi' yapılmış ve eğitim

önemi, bölgenin 'rekabet düzeyi ve yaşam kalitesi', 'sosyal ve kültürel yaşam kalitesi' ve 'içerme ve bütünleşme' kriterleri kapsamında ele alınmıştır.

Teknolojik gelişmelerle birlikte hızlanan küreselleşme sürecinde, şirketlerin olduğu kadar ülkeler ve bölgelerin de rekabet gücünü belirleyen unsurların başında bilgi ve teknolojinin kullanımı ve uzmanlaşma gelmektedir. Bölgenin rekabet düzeyi ve yaşam kalitesi bağlamında bakıldığında; bir yandan Ar-Ge ve yenilikçilik ön plana çıkarılarak üretim yapısının güçlendirilmesi, diğer yandan sosyal yapının küreselleşmenin olumsuz etkilerinden korunması ve rekabet gücüne katkıda bulunacak şekilde değişiminin sağlanması önem kazanmıştır. Bu çerçevede en önemli unsur olarak ise eğitim ön plana çıkmaktadır. 2010-2013 İstanbul Bölge Planı vizyonunu etkileyen 'Küresel Rekabet Edebilirlik' kriteri kapsamında eğitim büyük önem taşımaktadır.

Sosyal kalkınma açısından ele alındığında; çok boyutlu bir olgu olan sosyal dışlanma ile mücadelenin bölge stratejilerini

■ **Tablo 2.** 2023 Vizyonu ve 2010-2013 İstanbul Bölge Planı hedefleri (İstanbul Kalkınma Ajansı 2010-2013 İstanbul Bölge Planı ve 2023 Türkiye Vizyonu temel alınarak derlenmiştir)

2023 Vizyonu	2010-2013 İstanbul Bölge Planı hedefleri
1. İnsan sermayesine yatırım	<ul style="list-style-type: none"> • Yükseköğretim kurumları ve programlarında kalite güvencesi ve akreditasyonun teşvik edilmesi • Bölgede yetiştirilen bilim insanı sayısının ve niteliğinin artırılması, nitelikli yerli ve yabancı bilim insanlarının bölgeye çekilmesi ve bilim insanı hareketliliğinin artırılması • Bölgenin küresel rekabet gücünün artırılması için ekonomik dönüşümünün gerektirdiği işgücü ihtiyaçlarının periyodik olarak tespit edilmesi ve değerlendirilmesi • Çalışanların kapasitelerinin geliştirilmesi ve ilgili insan kaynağının bölgeye çekilmesi • İhtiyaç duyulan bilgi, beceri ve niteliklere uygun bireylerin yeteştirilmesi için eğitim kurumları ve sektörler arasında işbirliğinin geliştirilmesi • Fikri mülkiyet haklarının korunması
2. Teknolojiye yatırım	<ul style="list-style-type: none"> • Düşük ve orta düzey teknoloji kullanan sanayi sektörlerinde AR-GE, yenilikçilik ve markalaşmanın teşvik edilmesi • AR-GE ve yenilik çalışmaları ile teknoloji uygulamalarına yönelik olarak üniversiteler ve iş dünyası işbirliğinde kurulan merkezlerin (teknoloji geliştirme merkezleri, teknoloji geliştirme bölgeleri, yenilik aktarım merkezleri, mükemmeliyet merkezleri, kuluçka merkezleri, vb.) geliştirilmesi • Bölgenin bilişim altyapısının güçlendirilmesi • AR-GE ve yenilikçiliğinin desteklenmesi ve bilgi paylaşım ağının oluşturulması
3. Sürdürülebilir kalkınmaya yatırım	<ul style="list-style-type: none"> • Kamu kurum kuruluşları, sanayi sektörü ve üniversiteler arasında iletişim ve işbirliğinin geliştirilmesi • Bölgede yaratılan bilim ve teknolojinin kullanımının yaygın hale getirilerek ekonomik değer haline getirilmesi

hayata geçirmede ve yaşam kalitesini yükseltmekte hayati önem taşıdığı görülmektedir. Sosyal dışlanma; ekonomik, sosyal ve kültürel hayata katılamama şekilde tanımlanmakta, işsizlik, gelir yoksulluğu, hizmetlere erişememe (eğitim, sağlık, sosyal hizmetler vb.), şiddet, korunmaya muhtaçlık gibi birçok konuyu kapsamaktadır. Eğitimsizler veya yeterli eğitim alamayanlar da sosyal dışlanmaya maruz kalan sosyal risk grupları ve dezavantajlı gruplar içerisinde yer almaktadır. 2010-2013 İstanbul Bölge Planı'nın vizyonunu etkileyen 'sosyal ve kültürel yaşam kalitesi' ve 'içerme ve bütünleşme' kriterleri bağlamında eğitimin önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca eğitim konusu; 'AB Sosyal Dışlanmayla Mücadele Stratejisi'nin alt başlıkları arasında, istihdam, gelir dağılımı ve parasal yoksulluk, konut, sağlık ve ulaşım politikaları, sosyal güvenlik sistemi, sosyal hizmet ve sosyal yardım politikaları ile birlikte yer almaktadır.

Eğitimin tüm kademeleri ile birlikte yükseköğretime erişimin ve eğitim kalitesinin artırılması İstanbul bölgesi için önceliklendirilmiş, bu bağlamda yükseköğretimde nicelik ve niteliğinin artırılması, yükseköğretime erişimin artırılması, yüksek öğretim kurumlarının bölgesel yenilikçilik sisteminde ve bölgesel kalkınmanın yönetiminde etkin aktörler olarak yer alması, hayat boyu öğrenme stratejilerinin geliştirilerek yaygınlaştırılmasının

■ Tablo 2'de yer alan 2010-2013 İstanbul Bölge Planı stratejilerinin hayata geçirilmesine katkıda bulunacağı, daha uzun vadede ise 2023 Türkiye Vizyonu'na hizmet edeceği öngörülmüştür.

İstanbul'un küresel ekonomiye entegrasyonunun geliştirilmesi

İstanbul; küresel bir marka olmak için çaba sarf ederken, diğer yandan da dünya ekonomisinden daha fazla pay almak için adımlar atmaktadır. Yatırım olanaklarının yurt içinde ve dışında tanıtılması, doğrudan yabancı yatırımın desteklenmesi, yerel potansiyellerin ortaya çıkarılması, yerli ve yabancı şirket evliliklerinin desteklenmesiyle uluslararası platformda rekabetçiliğinin artırılması hedeflenmektedir. Böylece ticaret hacminin artırılması ve yüksek katma değer üreten küresel üretim/ticaret zincirine adapte olabilmek fırsatı yakalanacaktır.

Nitelikli çalışan profilinin yükseköğretim ayağı kullanılarak işgücü piyasasına kazandırılması, doğrudan yabancı yatırımın bölgeye çekilmesinde de öne çıkan hususlar arasında gelmektedir. Doğrudan yabancı yatırımların bölgeye çekilmesi konusunda ilgili yapılan anket ve çalışmalar göstermektedir ki nitelikli işgücünün mevcudiyeti yatırımcı için olmazsa olmaz kaidelerden biridir. İngiliz Oxford Intelligence danışmanlık şirketi tarafından 2010 yılında yapılan ankette küresel yatırımcılara çeşitli sorular yöneltilmiş ve yatırım yapacakları ülkelerin değerlendirilmesi açısından kendileri için en önemli faktörün ne olduğu sorulmuştur. Anket sonucunda katılımcıların %50'den fazlası yüksek nitelikli işgücü havuzunun yatırım için en tetikleyici faktör olduğu konusunda fikir birliği sağlamışlardır (Oxford Intelligence, 2010).

Deloitte tarafından yapılan araştırmaya göre ise Dünya Bankası'nın 2010 yılı Küresel Rekabetçilik Raporu ışığında Türkiye'de ticari iş yapabilmeyen önündeki en önemli sorunlardan birisinin %10.3 ile yeterince eğitim görememiş işgücü olduğu belirtilmiştir (Deloitte Consulting, 2010).

Sanayide yüksek katma değer üreten ve ileri teknolojileri kullanan bir yapının desteklenmesi

Düşük katma değer üreten, kente yük getiren ve/veya kirleten sektörlerin yönetim, organizasyon, Ar-Ge, tasarım ve pazarlama dışındaki birimlerinin desantralize edilmesi ve teknoloji yoğun ve/veya hizmetler sektörünü besleyen sektörlerin Organize Sanayi Bölgelerinde kümelenmeleri teşvik edilecektir.

İstanbul'un bilim ve teknoloji üssü haline getirilmesi

Ar-Ge ve yenilik faaliyetlerinin artırılması, üniversite-iş dünyası işbirliklerinin (teknokent/teknopark) geliştirilmesi, teknolojik bilinç düzeyinin artırılması yoluyla tüm kurumların teknolojiden azami faydalanmaları, bilim insanı sayısının ve kalitesinin artırılması hedeflenmektedir.

Uluslararası finans merkezi olması

Kısa ve orta vadede "Bölgesel"; uzun vadede ise "Uluslararası" (küresel) bir perspektif çizilen "İstanbul Uluslararası Finans Merkezi" projesinin hayata geçirilmesi için; Türkiye'de ekonomi-finans alanında görev üstlenen tüm kurum ve kuruluşların işbirliği içinde ve katılımcı yöntemlerle koordinasyonunun sağlanması ve tanıtımların yapılması hedeflenmektedir.

İşgücü niteliğinin yüksek katma değer üreten ekonomik faaliyetlerin ihtiyaçları doğrultusunda geliştirilmesi

İşgücü piyasası ihtiyaç analizlerinin periyodik olarak yapılması, meslek tanımlarının ve mesleki yeterlilik kriterlerinin geliştirilerek standardizasyon ve sertifikasyonun sağlanması ve eğitim kurumları ile iş dünyası arasında işbirliğinin güçlendirilmesi teşvik edilecektir.

Türkiye'nin 2023 Vizyonu ile 2010-2013 İstanbul Bölge Planı hedefleri arasında yer alan yükseköğretim bağlamındaki ilişkiler ■ Tablo 2'de yansıtılmıştır.

Sonuç

İstanbul'da yükseköğretim düzeyinde çok sayıda üniversite, öğretim üyesi ve öğretim elemanı mevcuttur ve bu yoğunluğun İstanbul'a ekonomik ve sosyal yönden çeşitli avantajlar sağladığı görülmektedir. Bölgede yoğun bir biçimde öğretim üyesi ve öğretim elemanının varlığı Ar-Ge boyutu dikkate alındığında; bölgenin Ar-Ge ve yenilik alanında rekabet gücünü artıran

önemli bir kapasite olarak değerlendirilebilir. Diğer yandan, İstanbul'da vakıf üniversitesi sayısı fazla olmakla birlikte vakıf üniversitelerindeki eğitimin kalitesinin artırılması gerekmektedir (İstanbul Kalkınma Ajansı, 2010, s. 271).

Bireylerin, bilim ve teknolojiadaki gelişmelerin getirdiği değişimlere uyum sağlayabilmesi ve bu değişimlerin yarattığı ihtiyaçlara cevap verebilmesi için örgün öğretim süresince öğrenilen bilgilerin yanı sıra kendini geliştirmesi ve bilgilerini sürekli yenilemesi, hayat boyu öğrenme sürecine dahil olması gerekmektedir. Hayat boyu öğrenme, Hayat Boyu Öğrenme Strateji Belgesi'nde; "kişisel, toplumsal, sosyal ve istihdam ile ilişkili bir yaklaşımla bireyin; bilgi, beceri, ilgi ve yeterliliklerini geliştirmek amacıyla hayatı boyunca katıldığı her türlü öğrenme etkinlikleri" olarak tanımlanmaktadır. Hayat boyu öğrenme ile hedeflenen, bireylere ve dolayısıyla topluma mesleki ve sosyal başarıyı artıracak bilgi, anlayış ve becerileri, ekonomik ve sosyal hayata aktif katılımlarını artırmak suretiyle bilgi toplumuna dönüşümü sağlamaktır. İstanbul'daki eğitim faaliyetleri hayat boyu öğrenme perspektifinden değerlendirildiğinde, hem örgün hem de yaygın eğitim faaliyetlerinin geliştirilmesine ihtiyaç duyulduğu açıkça görülmektedir. Eğitime erişim ve eğitimin kalitesi her seviyedeki eğitim sisteminin temel sorun alanları olup tutarlı politikalarla orta ve uzun vadede çözümlenmesi gerekmektedir. Yaygın eğitim faaliyetleri kapsamında kurum sayısı ve belge alan kursiyer sayısı ise İstanbul nüfusu ile karşılaştırıldığında oldukça düşük seviyede kalmaktadır (İstanbul Kalkınma Ajansı, 2010, s. 271).

Bununla birlikte, mevcut işgücünün niteliklerinin yükseltilmesi ve ekonomi piyasasının beklentilerini karşılayacak kalifiye işgücünün yetiştirilebilmesi için hâlihazırda muhtelif kurumlarca verilen eğitimlerin, daha planlı bir şekilde ele alınması gerektiği düşünülmektedir. Bu bağlamda, eğitim hizmeti veren kurumlar arasında işbirliğinin sağlanması ve örgün ve yaygın eğitim faaliyetlerinin kapsamlı ve bütüncül bir şekilde hayat boyu öğrenme yaklaşımıyla ele alınması büyük önem arz etmektedir (İstanbul Kalkınma Ajansı, 2010, s. 271).

Farklı sektörlerden yerel paydaşların bir araya geldiği, İstanbul'un vizyonunu, bölgesel gelişme sürecinde izlenecek strateji ve öncelikleri belirledikleri çok katılımlı konferans ve tematik çalıştaylar ve ortak akla ulaşmayı hedefleyen Karar Konferansı'nda ortaya çıktığı üzere; İstanbul için birinci öncelik "eğitimde nicelik ve niteliğin artırılması" olmuştur. Bu çalışmanın kapsamında; 2010-2013 İstanbul Bölge Planı'nda belirlenen stratejiler yükseköğretim bağlamında ele alınmış, İstanbul'un küresel rekabetteki yerinin belirlenmesinde ve yaşam kalitesini sürekli yükselten bir kent olma sürecinde yükseköğretimin ve bölgedeki etkin aktörler olan yükseköğretim kurumlarının önemine değinilmiştir.

Kaynaklar

- Milli Eğitim Bakanlığı (2002). <http://www.meb.gov.tr/Stats/Apk2002/3_2.htm>
- UNDP (2008). Türkiye'de gençlik konulu Ulusal İnsani Gelişme Raporu. İstanbul Kalkınma Ajansı (2010). 2010-2013 İstanbul Bölge Planı. <<http://www.istka.org.tr/Portals/iska/images/Bolge-Plani.pdf>>
- İstanbul Kalkınma Ajansı (2010). 2010-2013 İstanbul Bölge Planı ekleri. <<http://www.istka.org.tr/Portals/iska/images/Bolge-Plani-Ekleri.pdf>>
- 2023 Türkiye Vizyonu. <http://www.ozetkitap.com/2023_turkiye_vizyonu.pdf>
- ÖSYM. 2009-2010 Öğretim yılı yükseköğretim istatistikleri kitabı. Ankara: ÖSYM.
- Arbo, P. and Benneworth, P. (2007). Understanding the regional contribution of higher education institutions: a literature review. *OECD Education Working Papers*, No. 9, doi:10.1787/161208155312.
- Goddard, J. (1997). Regional development agencies - The perspective from higher education. New Castle: Centre for Urban and Regional Development Studies (CURDS).
- Kuruüzüm, A. ve Atsan, N. (2001). Analitik hiyerarşi yöntemi ve işletmecilik alanındaki uygulamaları. *Akdeniz Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 1(1), 83-105.
- Saaty, T. L. (1989). Hierarchical-multiobjective systems. *Control-Theory and Advanced Technology*, 5(4), 485-489.
- Wright, P. (2011). IPA Training Workshop, Oxford Intelligence. 1. Ulusal Yatırım Destek ve Tanıtım Stratejileri Çalıştayı, Ankara.
- Deloitte Consulting Group (2011). Greenfield Investments International Benchmarking. 1. Ulusal Yatırım Destek ve Tanıtım Stratejileri Çalıştayı, Ankara.